

Nr 117.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående godkännande av förslag till avtal mellan staten, å ena sidan, samt Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, å andra sidan; given Stockholms slott den 28 februari 1947.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Ernst Wigforss.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 28 februari 1947.

N ä r v a r a n d e:

Ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, MOSSBERG, WEIJNE.

Efter gemensam beredning med chefen för handelsdepartementet anför chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, följande.

De olika rättsliga och ekonomiska förhållanden, vilka bero av samgåendet mellan staten och enskilda i fråga om utnyttjandet av de norrbottniska malmfälten, ha reglerats genom avtal den 29 juni 1927 mellan svenska staten, å ena sidan, samt Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag (LKAB) och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund (TGO) — vilket sistnämnda bolag äger halva aktiestocken i LKAB — å andra sidan. Jag torde nu få anmäla ett förslag till tilläggsavtal till nämnda avtal, avseende att reglera frågor samman-

hängande med vissa leveranser av järnmalm från de norrbottniska malmfälten till Norrbottens järnverk. I anslutning därtill torde en redogörelse få lämnas i vissa andra aktuella frågor beträffande statens förhållande till malmbolaget.

Inlösningsfrågan. Enligt avtalets § 25 äger staten den 30 september 1947 och sedermera vart tionde år rätt att enligt vissa i avtalet fastslagna grunder inlösa TGO tillhöriga aktier i LKAB. Vill staten begagna denna rätt, har staten att därom göra bindande tillsägelse hos TGO senast två år före inlösningsdagen.

Genom proposition nr 247 underställdes frågan om inlösen jämlikt avtalets bestämmelser av TGO:s aktier 1945 års riksdags prövning. Propositionen utmynnade i en hemställan om att riksdagen skulle förklara sig lämna utan erinran, att tillsägelse om inlösen av de TGO tillhöriga aktierna i LKAB per den 30 september 1947 enligt bestämmelserna i avtalet icke skulle ske från statens sida. Vid anmälan av propositionen motiverades detta förslag med att enligt de i avtalet stadgade grunderna för lösesummans bestämmande den period, vars vinstresultat komme att läggas till grund för en inlösen år 1947, för malmbrytningen varit en tid av utpräglad högkonjunktur, varför lösesumman skulle komma att framstå såsom på längre sikt onormalt hög. Förhandlingar om eventuell inlösen på för staten förmånligare villkor ansågos böra tagas upp med bolaget, när riksdagens ställningstagande förelåge.

Det i propositionen framlagda förslaget bifölls av riksdagen (skrivelse nr 367).

Sedan Kungl. Maj:t genom beslut den 12 april 1946 bemyndigat chefen för finansdepartementet att själv eller genom ombud med styrelsen för TGO upptaga förhandlingar rörande övertagande av TGO:s aktier i LKAB med utgångspunkt från vissa i statsrådsprotokollet närmare angivna bedömningsgrunder, har kontakt i frågan tagits med bolagets styrelse. Denna har sedermera under hand meddelat, att den på anförda skäl funnit sig i varje fall icke för närvarande böra upptaga dylika förhandlingar.

Fraktfrågan. § 13 i 1927 års malmavtal reglerar villkoren för transporten med statens järnvägar av den brutna malmen från LKAB:s gruvor till utskeppningshamnarna i Luleå och Narvik. I avtalet ha angivits vissa belopp per ton för frakten mellan ilastningsstationerna och bestämmelsestationerna. Till dessa fraktbestämmelser har knutits *dels* — i samma paragraf — bl. a. en klausul om fraktökning, därest bolagets medelförsäljningspris per ton malm överstiger visst belopp, *dels* — i § 14 — vissa bestämmelser om frakttillägg som åsyfta att säkerställa malmbanans förräntning. Därjämte innehåller avtalet en reglering av ett antal tekniska frågor rörande statens järnvägars maximala transportskyldighet m. m. § 13 avser tiden till och med den 30 september 1947. Därest staten icke begagnar sin inlösningsrätt och därest uppgörelse icke träffas om malmfrakter och övriga i paragrafen omnämnda villkor för LKAB:s malmfraktning, äger TGO senast ett år före

nämnda dag påfordra, att staten inlöser TGO:s aktier i LKAB efter vissa i avtalet (§ 25 mom. 6) angivna grunder. Om TGO framställer sådant krav och detta icke av staten före viss tid bifalles, skall § 13 automatiskt fortsätta att gälla.

Efter förhandlingar mellan järnvägsstyrelsen och LKAB har numera träffats avtal om fraktsättningen för tiden efter den 30 september 1947. Avtalet har av Kungl. Maj:t godkänts genom beslut den 20 december 1946.

Leverans av malm till inhemska förbrukare. I 1927 års malmavtal § 17 stipuleras skyldighet för LKAB att, därest staten så påfordrar, årligen bryta och till ett pris, motsvarande självkostnaden, ökad med 10 procent, tillhandahålla staten eller den, till vilken staten överlåter sin rättighet, intill 100 000 ton malm från Luossavaara av olika malmsorter i samma proportion, som faller vid årets brytning i dess helhet. I avtalet angivas vissa grunder för självkostnadens beräkning. Dessa grunder ange emellertid icke, hur ifrågasvarande leveransers andel i bolagets fasta kostnader skall fastställas, annat än såtillvida att självkostnaden icke må beräknas högre än den i bolagets räkenskaper beräknas för annan under året bruten malm.

I 1938 års malmavtal, vilket på vissa punkter kompletterar 1927 års avtal, tillförsäkras staten rätt att i den mån nyssnämnda malm användes för järntillverkning inom Norrbottens län, utan höjning av priset utsluta malm med högre fosforhalt. Härvid skulle den i avtalet angivna maximikvantiteten av 100 000 ton minska med den utslutna kvantiteten. För samma ändamål tillförsäkras staten rätt att till bolagets självkostnadspris erhålla intill 100 000 ton fosformalm från Gellivare och/eller Kiirunavaara. Staten tillförsäkras vidare rätt att i den mån malmen användes för järntillverkning inom Norrbottens län utbyta malmkvantitet med hög fosforhalt, disponibel enligt 1927 eller 1938 års malmavtal, mot slig med lägre fosforhalt från LKAB:s anrikningsverk i Malmberget, allt på i avtalet närmare angivna villkor.

Sedan 1939 års riksdag beslutat anvisa 10 miljoner kronor till aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag (NJA), har detta företag successivt utbyggt ett tackjärnsverk i Luleå, vars årliga kapacitet vid full utbyggnad skulle uppgå till 90 000 ton tackjärn. Genom beslut den 19 september 1941 har Kungl. Maj:t för att säkerställa denna produktion förklarat bolaget berättigat att taga i anspråk den staten enligt 1927 och 1938 års malmavtal tillkommande rätten till malmlleveranser från LKAB.

1945 års riksdag har sedermera efter förslag av Kungl. Maj:t (proposition nr 302) beslutat en omfattande utvidgning av järnverket, vilket efter slutförande av en första utbyggnadsetapp skulle uppnå en maximiproduktion av 300 000 ton tackjärn om året och efter genomförandet av en andra etapp en maximiproduktion av 500 000 ton tackjärn om året.

I anledning av det behov av en bredare råvarubas för NJA, som uppkommit i samband med den beslutade utvidgningen, har avtal träffats mellan LKAB och NJA om försäljning till NJA av årligen intill 500 000 ton malm från LKAB utöver vad som följer av den NJA tillerkända rätten till leveran-

ser enligt 1927 och 1938 års malmavtal, med rätt för NJA att efter anmälan erhålla en höjning efter viss tid av den levererade kvantiteten till 800 000 ton. Avtalet är från LKAB:s sida träffat med förbehåll för att överenskommelse kan nås om hur ifrågavarande leveranser skola behandlas vid tillämpningen av 1927 års malmavtal. För reglering av sistnämnda problem har sedermera efter överläggningar mellan finansdepartementet och bolaget upprättats förslag till särskilt avtal mellan svenska staten, å ena sidan, samt LKAB och TGO, å andra sidan. Avtalet mellan LKAB och NJA samt ifrågavarande förslag till tilläggsavtal mellan staten, LKAB och TGO torde såsom bilagor få fogas vid detta protokoll (*Bilagor 1 och 2*).

*Departements-
chefen.*

Av de båda avtal rörande vissa leveranser av järnmalm från de norrbottenska malmfälten till Norrbottens järnverk, vilkas allmänna bakgrund angivits i det föregående, är den överenskommelse som träffats mellan malmbolaget och järnverket grundläggande. Förslaget till statsavtal är helt beroende av ifrågavarande överenskommelses innehåll.

Genom avtalet om ytterligare malmlleveranser har järnverket tillförsäkrats möjligheter att erhålla malm i all erforderlig utsträckning och med lämpliga specifikationer till ur affärsmässiga synpunkter för verket skäliga och såvitt möjligt stabila priser. Grundläggande för prisbestämningen är självkostnaden. Vid beräkningen av denna skall, i vad den avser de fasta kostnaderna, tillämpas en för avtalstiden fixerad kvot för den andel i malmbolagets totala fasta kostnader som skall bäras av järnverket. Denna kvot har fastställts till vad som kan beräknas under normala förhållanden i genomsnitt vara de nu avtalade leveransernas andel i den totala bortfraktningen av malm från Kiirunavaara respektive Malmberget. Å självkostnaden skall beräknas ett vinsttillägg å 10 procent.

Ifrågavarande reglering av priset innebär, att järnverket är skyddat mot prishöjning till följd av ökade fasta kostnader per ton vid sämre konjunkturen och minskad total produktion. Skulle järnverket uttaga mindre än den avtalade kvantiteten malm, kommer det att belastas med full andel i de fasta kostnaderna och à-priset på den levererade malmen alltså att i motsvarande mån ligga högre än eljest. De här i korthet redovisade grunderna för prisbestämningen synas innefatta en lämplig lösning på frågan om prisbasen för järnverkets produktion och om riskfördelningen mellan järnverket och malmbolaget.

Den överenskommelse som träffats mellan LKAB och NJA påkallar vissa nya bestämmelser till klarläggande av rättsförhållandet mellan staten och malmbolaget. Detta beror därpå, att malmbolagets rätt till bortfraktning av malm i 1927 års avtal på visst sätt maximerats och att avtalsbestämmelserna angående beräkningen av inlösningssumma och vinstfördelning direkt anknyta till den på detta sätt avtalsreglerade bortfraktningen av malm. De betydande malmkvantiteter som malmbolaget nu åtagit sig att leverera till järnverket böra — i vad avser såväl rätten till bortfraktning av malm som underlaget för beräkningen av inlösningsvärdet — falla utom den i avtalet upp-

dragna ramen. Vid beräkningen av den för inlösningsvärdet avgörande medelnettovinsten bör då också vinsten på leveranserna till järnverket undantagas från det belopp som skall slås ut på den totalkvantitet malm vilken brytes enligt 1927 års avtal. Slutligen bör, vid tillämpningen av avtalets regler om fördelningen mellan staten och TGO av löpande vinst på malmbolagets rörelse — vilka regler anknyta till storleken av bolagets bortfraktning av malm — förfaras så, att TGO icke genom malmleveranserna till järnverket försättes i ett sämre läge.

Det förslag till tilläggsavtal till 1927 års malmavtal, som upprättats vid förhandlingar mellan finansdepartementet och malmbolaget, innefattar bestämmelser angående malmleveranserna till järnverket i enlighet med vad här anförts. Någon redogörelse för avtalets innehåll utöver det sagda synes i detta sammanhang icke erforderlig.

Då förslaget till tilläggsavtal synes mig på ett riktigt sätt fullfölja principerna för 1927 års malmavtal och då icke heller dess tekniska utformning givit mig anledning till erinran, får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att godkänna det såsom bilaga till statsrådsprotokollet i detta ärende (bil. 2) fogade förslaget till tilläggsavtal till 1927 års malmavtal mellan staten, å ena sidan, och Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag samt Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, å andra sidan.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Bengt Ericsson.

Avtal.

Mellan Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag, här nedan benämmt LKAB, och Norrbottens järnverk aktiebolag, här nedan benämmt NJA, har träffats följande avtal.

§ 1.

LKAB säljer och NJA köper för förbrukning vid eget verk intill femhundra tusen (500 000) ton järnmalm per kalenderår räknat från och med den 1 januari 1950 enligt nedan angivna bestämmelser, med rätt för NJA att på sätt i § 10 stadgas höja kvantiteten intill åttahundra tusen (800 000) ton.

§ 2.

Sortiment.

375 000 ton Gellivare-D-malm,
125 000 ton Kiruna-D-malm.

Vid uttag av mindre kvantitet än 500 000 ton skall sortimentet ungefär motsvara ovan angivna fördelning. Den genomsnittliga fosforhalten å Kiruna-D-malm under kalenderåret skall ej understiga 1,7 %.

§ 3.

Leverans.

Leveransen äger rum:
av Gellivare-D-malmen fbv Malmberget och/eller Koskullskulle,
av Kiruna-D-malmen fbv Kiruna.

§ 4.

Pris.

Malmen levereras till självkostnaden, ökad med 10 procent, varvid som självkostnad under ett kalenderår gäller självkostnaden under det LKAB:s bokföringsår, som slutar den 30 september samma år, som leveransen äger rum. Självkostnaden skall utgöras av:

a) direkta brytningskostnader, vilka per ton icke få sättas högre än brytningskostnaden för samma malm i LKAB:s bokslut. (Vid fördelningen av den totala brytningskostnaden på den brutna malmkvantiteten skall i den sistnämnda icke inräknas s. k. varpmalm.)

b) andel i:

1) respektive lokalförvaltningars allmänna omkostnader;
2) ränta motsvarande svenska bankernas officiellt annonserade räntesats avseende lån på tre månader (förlagskredit) å LKAB:s bokföringsvärden å fastigheter, anläggningar, inventarier och materialier i Gellivare/Malmberget respektive Kiruna/Luossavaara;

3) avskrivningar å under 2) angivna fastigheter, anläggningar och inventarier enligt de i gällande statsavtal fastställda riktlinjerna för avskrivning;

4) fastighetsskatten i Gellivare/Malmberget respektive Kiruna/Luossavaara.

Andelarna skola utgöras av $\frac{1}{5}$ av Malmbergets kostnader och $\frac{1}{40}$ av Kirunas kostnader.

c) $\frac{1}{14}$ av:

1) LKAB:s förvaltningskostnader, som icke ingå i de lokala förvaltningsarnas kostnader;

2) LKAB:s kostnader för pensioner och understöd.

d) 5 öre per ton, så länge royalty erlägges till Broms' arvingar.

§ 5.

De under § 4 b) och c) angivna andelarna i LKAB:s kostnader skola erläggas, oavsett om någon malm under året uttages eller ej.

§ 6.

Om NJA påfordrar granskning av beräkningen över självkostnaden, skall granskningen utföras av statens jourhavande revisor i LKAB, med rätt för honom att anlita av honom i samförstånd med bolaget utsett sakkunnigt biträde.

§ 7.

Anmälan.

Omfattningen av de leveranser, som skola äga rum enligt detta avtal, skall fastställas genom av NJA till LKAB gjord anmälan

a) senast den 1 januari samma år leveransen skall äga rum för kvantitet ej överstigande 100 000 ton;

b) senast den 1 juli året innan leveransen skall äga rum för kvantitet, som överstiger 100 000 men ej 300 000 ton;

c) senast den 1 januari året innan leveransen skall äga rum för kvantitet, som överstiger 300 000 ton.

Om anmälan skett enligt c), må NJA komplettera densamma medelst ny anmälan enligt a) och b), och likaledes må verkställd anmälan enligt b) kompletteras med ny anmälan enligt a), dock sammanlagt högst intill den i § 1 resp. § 10 fastställda maximikvantiteten.

Avhämtningen av den anmälda kvantiteten skall någorlunda jämnt fördelas under året.

§ 8.

Betalning.

Betalning efter provisoriskt pris erlägges för den under varje kalendermånad levererade kvantiteten den 15 i den på leveransen följande månaden enligt föregående års pris eller enligt det pris, varom parterna enas.

Betalning enligt definitivt pris regleras den 15 januari det på leveransen följande året.

Skulle betalning ej erläggas å de fastställda betalningsdagarna, skall ränta utgå enligt den i § 4 b) 2) angivna räntesatsen.

§ 9.

Därest naturhinder, krig, strejk, lockout, arbetarbrist eller annan driftstörning, varöver LKAB icke kan råda, vållar inskränkning i LKAB:s brytningsförmåga, upphör LKAB:s leveransskyldighet enligt detta avtal, så länge hindret varar och i den mån hindret vållar inskränkning i brytningen; dock må NJA icke vidkännas minskning i leveransen i vidare mån än som svarar mot leveransens till NJA storlek i förhållande till LKAB:s samtliga avtalade leveranser från Malmberget respektive Kiruna för ifrågavarande tid.

Därest driftstörning av det slag, som ovan nämnts, vållar inskränkning i NJA:s drift, äger NJA i motsvarande utsträckning minska sitt malmuttag under den anmälda kvantiteten, och skola de sålunda icke uttagna kvantiteterna anses vara annullerade. Denna bestämmelse skall icke föranleda inskränkning i NJA:s skyldighet att erlægga de i § 5 angivna kostnaderna.

§ 10.

NJA äger när som helst under kontraktstiden rätt att påfordra, att den i § 1 angivna kvantiteten 500 000 ton höjes intill 800 000 ton för tiden från det att två år förflutit efter den därom gjorda tillsägelsen. Den i § 2 fastställda proportionen mellan de båda malmsorter, som avtalet gäller, skall därvid bibehållas oförändrad. De på NJA enligt § 4 b) och c) fallande andelarna i där specificerade kostnader skola för sådant fall jämkas uppåt i förhållande till den påfordrade höjningen. I övrigt skola avtalets bestämmelser gälla oförändrade.

§ 11.

Detta avtal är träffat för tiden t. o. m. den 31 december 1959. Därest avtalet icke uppsäges senast tre år före sagda dag, förlänges avtalet på tio år med enahanda bestämmelser rörande uppsägning resp. vidare förlängning.

§ 12.

Uppstår tvist mellan kontrahenterna angående tolkningen eller rättspåföljd av detta kontrakt eller om påföljderna av försummelse å någondera sidan att fullgöra kontraktet, får sådan tvist icke dragas inför domstol utan skall avgöras av skiljemän utsedda av styrelsen för Sveriges Tekniska Skiljedomsinstitut.

Av kontraktet äro tvenne exemplar utfärdade, av vilka kontrahenterna tagit var sitt.

Bilaga 2.

Förslag till avtal.

I anslutning till och såsom förutsättning för ett samtidigt härmed ingånget avtal mellan Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag, här nedan kallat LKAB, å ena, och Norrbottens järnverk aktiebolag, här nedan kallat NJA, å andra sidan, angående leveranser från LKAB till NJA av intill 500 000 ton järnmalm per år under tiden 1 januari 1950—31 december 1959 — med viss optionsrätt för NJA — efter vilken sistnämnda tidpunkt avtalet kan genom underlåten uppsägning från någondera sidan automatiskt förlängas, är följande överenskommelse träffad mellan svenska staten, å ena, samt LKAB och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, här nedan kallat TGO, å andra sidan:

§ 1.

All malm, som enligt ovannämnda leveransavtal levereras från LKAB till NJA skall såtillvida vara undantagen från bestämmelserna i 1927 års malmavtal,

a) att den icke inräknas i de kvantiteter malm, som LKAB enligt § 3 i malmavtalet är berättigat bortfrakta från gruvfälten Kiirunavaara, Gellivare och Luossavaara.

b) att den icke medtages i det antal ton malm, på vilket enligt § 5 i malmavtalet LKAB:s utdelningsbara nettovinst, efter royalty, skatter och avskrivningar, skall för varje särskilt bokslutsår lika fördelas för beräkning av den nettovinst per ton, som ligger till grund såväl för vinstfördelningen mellan preferensaktier (staten) och stamaktier (TGO) som även för beräkningen av lösesumman vid av staten enligt § 25 eller § 26 i malmavtalet företagen inlösen av TGO:s aktier i LKAB,

c) samt att den slutligen icke heller inräknas i de bortfraktade malmkvantiteter, som avses i § 13 mom. 2, § 14, tredje stycket, § 25 mom. 2, tredje stycket, och § 25 mom. 6 i malmavtalet.

§ 2.

Den genom det procentuella tillägget till självkostnadspriset uppkomna nettovinsten skall, efter skatter och avskrivningar, undantagas vid beräkningen av nettovinsten per ton enligt § 5 i 1927 års malmavtal.

Vid vinstfördelningen mellan preferens- och stamaktier skall den genom tillägget uppkomna nettovinsten fördelas med två tredjedelar till preferensaktierna och en tredjedel till stamaktierna, såvida icke den under bokslutsåret bortfraktade kvantiteten malm, frånsett leveranserna till Norrbottens järnverk aktiebolag, understiger 3 750 000 ton, i vilket fall så mycket av nettovinsten å sagda leveranser, som svarar mot underskottet, fördelas lika mellan preferens- och stamaktierna.

§ 3.

Vad ovan i §§ 1 och 2 stadgas skall äga tillämpning jämväl å malm som i övrigt levereras från LKAB till NJA till pris ej överstigande självkostnaden med visst procentuellt tillägg i huvudsaklig överensstämmelse med vad i sådant hänseende stadgats i ovannämnda leveransavtal med NJA.

Denna överenskommelse är utskrivnen i tre original exemplar, av vilka staten, LKAB och TGO erhållit ett var.